

Fig. 1. Bjærgby. Ydre, set fra Sydøst.

V. H. 1935

BJÆRGBY KIRKE

MORSØ NØRRE-HERRED

Kirken, der fra Reformationen og til 1885 var annekteret Alsted, er nu *Anneks* til Flade. Den tilhørte Kronen¹, indtil Tienden ved kgl. Skøde af 29. September 1721 uden Kaldsret blev overdraget Justitsraad Berregaard paa Kølbygaard²; siden var den i Privateje, men overgik til Selveje 1. Juli 1916.

Kirken ligger nordligt i Byen paa en Bakke, hvorfra der er vid Udsigt til tre Verdenshjørner. Kun mod Nord hæver der sig større Højder, adskilt fra Kirkegaarden ved en lille Slugt med Hulvej, hvis Skrænt krones af Jorddigets stensatte Yderside. Til de tre andre Verdenshjørner er Kirkegaarden udvidet, mod Syd omfatter den nu Bakkefaldet. En Indkørsel i Øst og en Laage i Nord har kløvede Granitstolper.

Bygningen bestaar af romansk Apsis og Langhus samt nymodens Vaabenhus. Orienteringen har svag, sydlig Afvigelse.

Den romanske *Granitkvaderkirke* har — i hvert Fald nu — en usædvanlig Plan, idet dens anselige Apsis er føjet direkte til Langhuset, uden særligt Kor. Efter Sigende har man aldrig truffet Grundsten fra nedbrudte Korsarme (sml. Rær S. 217 f), og af saadanne ses der heller ikke Spor i Murværket,

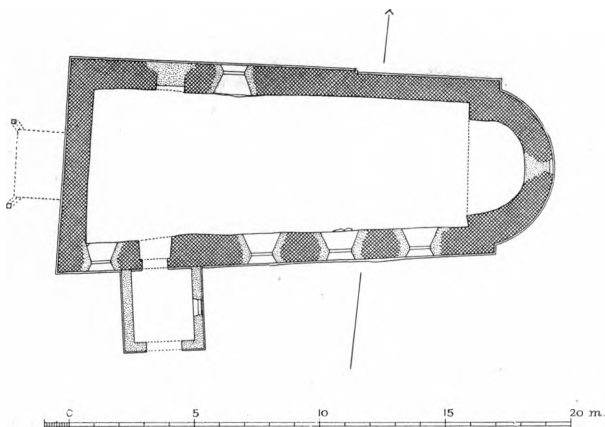

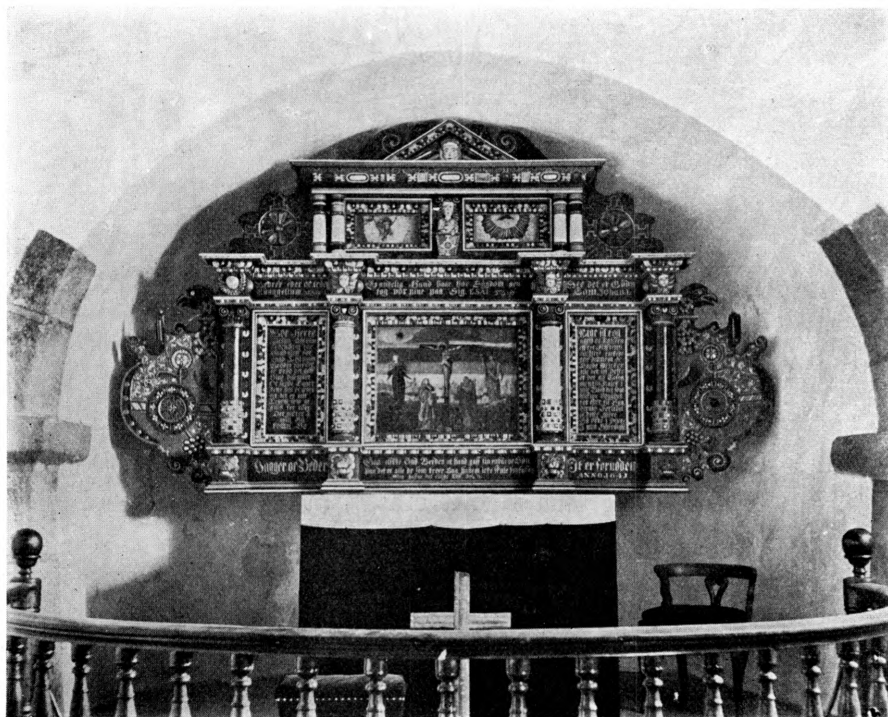
Fig. 2. Bjærgby. Plan. 1:300. Maalt af C. G. Schultz 1939.

hvis Kvaderklædning dog er saa stærkt omsat, at næsten alle arkitektoniske Enkeltheder er forsvundet. Et Brud i Murflugten paa Kirkens Nordside kan meget vel forklares ved disse Omsætninger, men i søndre Indervæg, lige overfor Bruddet, ses bag Prædikestolen et Par fremspringende, raa Kampesten, der muligvis markerer en senere nedbrudt Triumfmur. I saa Fald har Kirkens oprindelige Grundplan svaret til Vester-Vanned (S. 269) og, udenfor Amtet, Bur (Ringkøbing Amt)³.

Begge de romanske Bygningsafsnit har Skraakantsokkel. I Apsiden findes et ret stort, oprindeligt Østvindue (134×70 cm, 154 over Sokkelen) med Monolitoverligger og -saalbænk, den sidste meget svagt nedskaaret. I Langhuset, hvis Murhøjde over Sokkelen er o. 3,30 m, ses kun en eneste Vinduesrest, en Overligger (Buebredde godt 60 cm), der er indmuret tæt Øst for det nævnte Brud i nordre Murflugt. Norddøren spores udvendig kun ved et svagt Brud i Sokkelen, men ses i det Indre som firkantet Niche. Den aabne Syddør, som sidder lidt længere mod Vest, bryder Sokkelen; dens lange Overligger har Skraakant over det nu 102 cm brede Dørhul, men ikke paa de i Muren liggende Ender. Dørstedets Indre synes noget omdannet, maaske er det flyttet.

Det *Indre*, hvis Langvægge hælder stærkt udad, præges af den brede, lave Apsis, af hvis Bue kun Vangerne, de skraakantede Kragbaand og de nederste to-tre Sten i Buestykket er rensede. Toppen er overpudset, sikkert ombygget ligesom store Dele af den østre Taggavl. Fra Loftet ses, at det øverste af Stikket er af smaa, gule Sten, og Hvalvets Kalot er af samme Materiale. Dettes knortede Underside, der delvis synes at være af raa Marksten, har et kraftigt Knæk i Overgangen til Apsisvæggen.

Tilføjelser og Ændringer. *Vaabenhuset* foran Syddøren, af smaa, gule Mursten, stammer fra Midten af 1800'erne; dets fladrundbuede Dør er moderne. En Forgænger, af Mur og Bindingsværk og med Blytag, nævnes 1803⁴. — En

C. A. J. 1907

Fig. 3. Bjærgby. Altertavle, malet 1641 (S. 994).

tømret *Klokkestabel* staar op ad Vestgavlen; 1803 havde Kirken †Klanghus⁵ af Eg, dækket med et Fjæleskur.

Kirkens Kvademure staar rensede; de aabne Vinduer, med fladbuede Trækarme, er fladrundbuede, simpelt smigede og pudsede. Begge Taggavle, der er af smaa Mursten, samt Vaabenhuset er hvidkalkede. De blytækte Tagværker er nye, af Fyr; Langhusets Indre har Bjælkeloft.

INVENTAR

Alterbord, romansk, muret af Granitkvadre op ad Apsidens Østvæg. Den raa Monolitplade, 130 × o. 87 cm, krager ud med en ujævn Skraakant. Altergraven er cementfyldt.

†*Alterdug* af rødt Klæde, Kappe med Frynser nedenom, købt 1690 (Rgsk.).

Altertavle (Fig. 3) i Sen-Renaissance, med malet Aarstal 1641, i Opbygning svarende til Solbjærg (S. 969), men pompøsere, og sikkert af Niels Snedker i Selde (Salling). Den i Forhold til sin Højde meget brede Tavle, hvis Topfelter er stærkt fortrykte, er sikkert afpasset efter Apsisbuen, selv om den nu staar helt inde i Apsiden. Den lille Kvindeherme, der ses mellem Topfelterne,

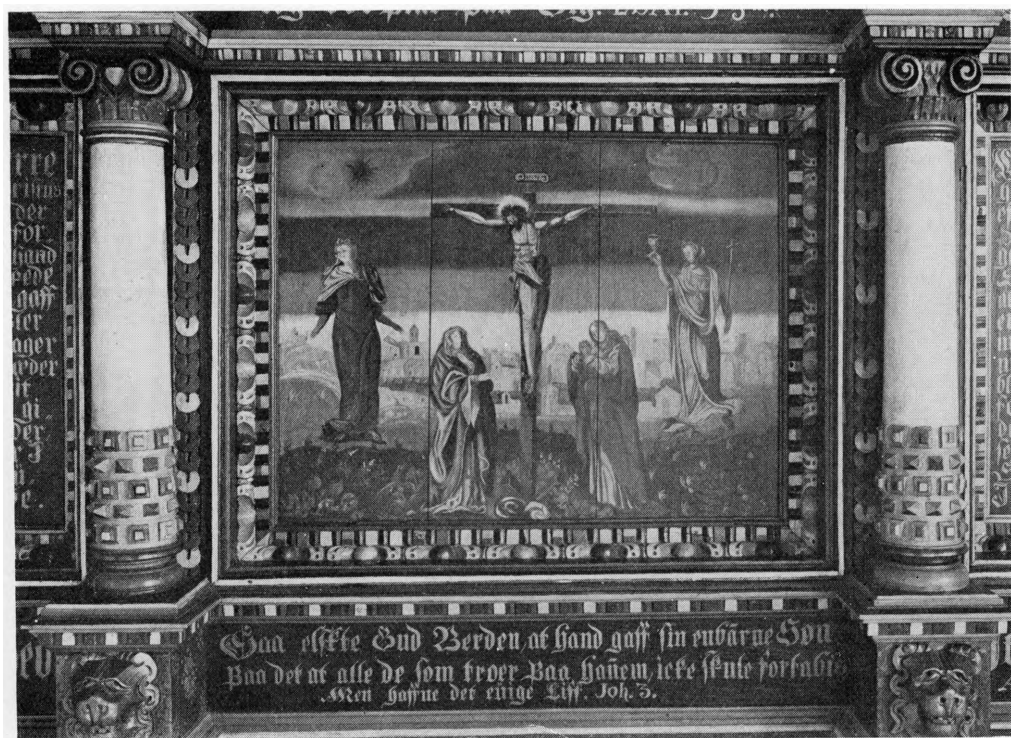

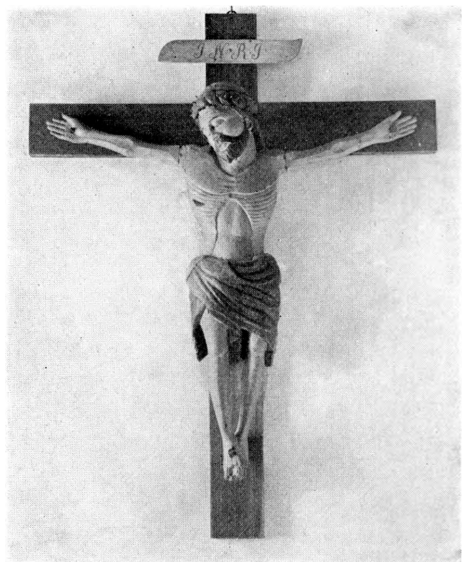
Fig. 4. Bjærgby. Maleri 1641 i Altertavlens Storfelt (S. 995).

E. M. 1939

knytter ikke blot Tavlen sammen med Solbjærg-Tavlen, men ogsaa med Prædikestolen i Sejerslev. Storfeltet og Topfelterne indeholder Malerier fra 1641, og ogsaa Indskrifterne i de forskellige Felter hidrører, omend de er opmalede, fra den oprindelige Staffering. I Storfeltet et til Solbjærg svarende Maleri (Fig. 4), men ogsaa her rigere i Udførelsen: Kristus paa Korset flankeret af Maria og Johannes i folderige Gevandter (sml. ogsaa S.-Draaby), i Baggrunden Jerusalem, til Siderne Ecclesia og Synagoga, over Korset Sol og Maane. De manieristiske Figurer er langstrakte med smaa Hoveder og med flygtige Detailler. I Topfelterne Opstandelsen og Himmelfarten. I Frisefelterne: Marc. 1, Esai. 53 og Johan. 1, i Sidefelterne: Nadverordene, i midterste Postamentfelt: Joh. 3, i det søndre: Anno 1641. Paa Postamentfremspringenes Sider ses et Dødningehoved, et Jesumonogram, en Skablonblomst samt en Malersignatur: sammenskrevet PRM (sml. Alsted Prædikestolshimmel S. 1004). Tavlen nuværende, brogede Staffering fra 1901 skyldes en lokal Maler.

Altersølv. Kalk, svarende til Erslev fra 1741 og ligesom denne med Mestermærket N K, sikkert for Niels Klem i Nykøbing. Nyere Bæger med Mestermærke for C. A. Noe og stemplet: 12 L. Disk med graveret Cirkelkors.

Alterstager i Renaissanceformer, sikkert nye.

E. Horskjær 1939

Fig. 5. Bjærgby. Korbuekrucifiks (S. 996).

29,5—32 cm i Tvm., der købtes hos Frederik Tinstøber i Aalborg for 6 Mark, findes nu i Nationalmuseet. Bunden, der har en støbt Fremstilling af Loth og hans Døtre, stammer vistnok fra et Renaissancefad fra o. 1600—50. Overdelen er ottekantet med otte opdrevene Knapper og store, graverede Barokblomster. Mesterstempel med Aalborg Bymærke, Initialerne F P S og Aars-tallet [16]85.

Kande af Tin, stemplet: Hans Høy.

Korbuekrucifiks (Fig. 5), sengotisk, fra o. 1400—1450. Den plumpe, undersætsige Figur med bred Overkrop og spinkle Arme og Ben har snoet Tornekroner; Haar og Skæg er markeret med Huljernssnit, Panden furet af Rynker, de fremstaaende Øjeæbler uden Detailler, Munden svagt aabnet. Armene er fornyede. Den svære Brystkasse markeres med spinkle Ribben. Det posedede Lændeklæde, der har tre Overfald, hænger ned i Folder bag Figuren, men lader Knæene frie. Benene er trinde, Fødderne overlægtes med markeret Hudfold over Naglen. Nyt Korstræ med INRI. Farverne er nye. Paa Skibets Nordvæg.

Prædikestol fra o. 1625. Af de fem Fag sidder det vestre langs Væggen. Hjørnesøjlerne med de drejede Kapitæler og de ejendommelige, vekslende Kvaderbælter saavel som Felternes Bueslag er omtrent som i Hørdum (S. 527). Ny Fodstolpe. Opgangen er sammensat af forskellige Dele, nederst en Portalfyldning i Sen-Renaissance, af Eg, fra et Stolestadepanel, herover to Fyldinger af Fyr, den nedre glat, den øvre med foldeværksagtig Dekoration. Himmelen er firkantet, paa Undersiden korsdelt af Profillister, Siderne kronet af Tre-

†*Messeklokke*, se under *Fad.

†*Messehagel* af blomstret Kaffa (Uldplyds), med Kors af gamle Sølvkniplinger, nævnt 1688 og 1719 (Rgsk.).

Font, romansk, af Granit, af Tybotype, med klumpet Fod, svarende til Alsted (S. 1003). Den uregelmæssige Kumme, Tvm. 76 cm, har Afløb midt i Bunden. Foden er delvis skjult i Gulvet.

Fad af Kobber, fra 1890. Det tidligere *Fad (Fig. 6) af Tin anskaffedes 1687, »thi«, skriver Præsten Oluf Jensen Jylby i Regnskaberne 24. Apr., »Fonten er ikke tæt eller kan holde Vandet; for en liden Klokke, som Munkene har brugt i gamle Dage, kan faas en smuk Tinfad at betjene Daaben over, om ikke andet«. Fadet,

S. Bengtsson 1942

Fig. 6. Bjærgby. *Daabsfadets Midtfelt (S. 996).

E. Horskjær 1939

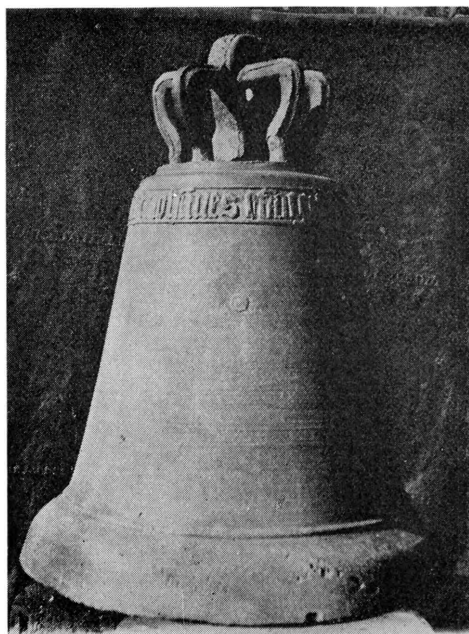
Fig. 7. Bjærgby. Prædikestolsfelt (S. 997).

kantgavle med Æggestavliste. Nyere, udsavede Nedhæng. Ifølge gamle Folks Udsagn (1904) skal Himmelen være en Kopi efter den oprindelige. Stolen staar nu med en 1904 opmalet Staffering⁶ fra 1699. I Portalfelterne Lændestykker af Kristus med Verdenskuglen og de fire Evangelister med deres Tegn i skyet Landskab (sml. Fig. 7). I Frisefelterne gylden Kursiv: Esai. 52,7, i Postamentfelterne hvid Kursiv: Matt. 7, Matt. 10, Marc. 8, Luc. 9 og Joh. 15. I Feltet under Matthæus desuden Stafferingsaaret 1699. Opgangspanelet Farver stammer fra 1904.

Stolestader, vistnok fra 1648 eller i alt Fald ikke meget ældre, Gavlstykkerne krones af Trekantgavle, der har Tandsnit paa begge Sider af en Rundliste; Trekantens Ydersider er profileret med lidt forskellige Sen-Renaissanceprofiler. De glatte Døre afsluttes foroven af en Tandsnitliste. Østpanelerne har Portalfyldinger over Retkantfyldinger og fordybede Treblade i Buevinklerne. I Feltet under Prædikestolen er der en hjerteformet Gennemskæring. Indgangspanelet Vest for Syddøren svarer til Østpanelerne, men har under Buen en Perlestav, og Hjørnebladene er Akantus med Volutblade; af et lignende Panel er en i Vaabenhuset opstillet Bænk forfærdiget. Indgangspanelet Øst for Syddøren har en dobbelt Række Retkantfyldinger, de øvre, der omgives af tre forskellige Rammelister, er mindre end de nedre. Paa Rygpanelet af næstsidside Stade mod Vest er reliefskaaret 1648 og M K S. Vægpanelerne er nye, men holdt i samme Stil som Staderne. Moderne Farver, graat, rødt og lidt sort.

Præstestol, ny, af Skabsform, i Renaissancestil.

Dørfløj i Syddøren, fra o. 1700; fire lodrette Fyrreplanker sammenholdes af

De Smithske Klokkestøberier 1919

Fig. 8. Bjærgby. †Klokke (S. 998).

H. M. 1935

Fig. 9. Bjærgby. Tue Præsts Gravsten (S. 998).

to Tværrevler paa Bagsiden og paa Forsiden af rudelagte Jernbaand. Samtidig Dørring.

Pengeblok fra 1700'erne, firkantet, med Jernlaag, der svajer ned i Penge-slidse; tre vandrette Jernbaand og lodrette langs Hjørnerne.

Klokke, omstøbt 1919, med Indskrift: »Anno D(omi)ni mcdlxxxvi, sa(n)cte Iohan(n)es evangelista, help Maria — For Kirken i Bjærgby gjorde de Smithske Klokkestøberier i Aalborg mig om A. MCMXIX« (»i Herrens Aar 1486, S. Johannes Evangelist ...«). (Uldall 105 f.)⁷. Den latinske Minuskelindskrift er kopieret efter den tidligere †Klokke (Fig. 8) fra 1486, hvis *Støbersigil udsavedes og skænkedes til Nationalmuseet. Omkring Støberens Bomærke bærer det en Randskrift med stærkt medtagne Minuskler, hvoraf endnu kan læses: »S .. grudest. b ...« (c: NN. Grydestøbers Segl).

GRAVMINDER

Gravsten (Fig. 9) over Tue Præst. Romansk, af Granit, 172 × 55—48 cm. Overfladen optages af et latinsk Reliefkors, der forneden er stukket igennem en lille, maaneseglagtig Stav og selv forneden afsluttes af en tilsvarende, nu delvis afslaaet Konsol. Over Korset fordybede Majuskler, hvis ret sene Former henfører Indskriften til Tiden efter 1200, »Tufo sacerdos«. Stenen laa 1870 foran den vestlige Side af Kirkens Vaabenhus, 1901 blev den opstillet i Vaabenhuset, nu er den anbragt Syd for Skibet.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1685—1719, div. Aar (LA. Viborg). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen 1873, C. A. Jensen og E. Moltke 1939.

S. Abildgaard: Notebog XIII [1767] Bl. 52^v (NM). — F. Uldall: Optegnelser om de danske Landsbykirker III. 1882. S. 11—13 (NM). — Samme: Opmaaling af Apsiden 1882 (NM).

¹ Sml. Fortegnelser over Danmarks Kirker o. 1630 og 1666 (RA). ² Specifikationer over Konge- og Kirketiender 1680—1743 (RA). ³ H. Storck: Jydske Granitkirker. 1903. S. 4, Pl. 15 (Opmaaling af V. Koch 1891). ⁴ Kirkesyn 1803 (LA. Viborg). ⁵ 1690 nævnes Materialer af et gammelt Klokkehus, og Niels Simonsen og Christen Jensen hugger og opsætter et nyt, der atter fornyes 1708 (Rgsk.). ⁶ Af Kunstmaler E. Bayer. ⁷ F. Uldall: Danmarks middelalderlige Kirkeklokker S. 105 f. henfører fejlagtigt Klokken til en unævnt jysk Støber, hvis Støbermærke dog ikke er identisk med Bjærgbys.

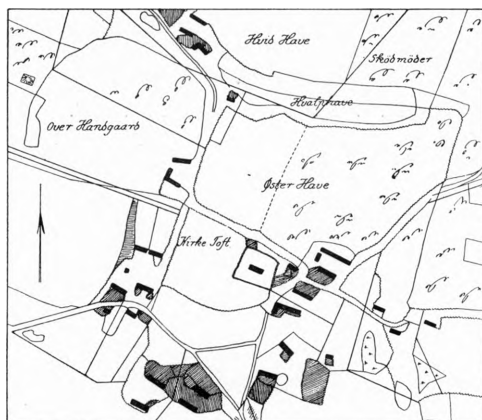

Fig. 10. Bjærgby 1797.